Моріс Карем
(1899–1978)

ХВИЛЬКА Й МАРТИН

Зі збірки «Казки для Капріни» (1948)

З французької переклав Іван Рябчій

Авжеж, то був найпрекрасніший з-поміж мартинів, які коли-небудь шугали над скелями! Немов грудка снігу, що несподівано змахнула крильми. А сідав він конче на найчарівнішу хвильку, що хлюпала біля однієї зі скель.

Як відомо, хвильки не тримаються за життя. Заледве з'явившись на світ, вони розбиваються на непосидючі краплини. Та коли вродлива хвилька побачила прекрасного мартина – той її причарував, і вона захотіла жити.

Тим часом мартин помітив, що хвилька, на якій він гойдався, вагалася, чи передавати його одній зі своїх сестричок. А оскільки хвильки й мартини споконвіку спілкуються однією мовою – морською, – то зав'язалася бесіда.

– Ти найстрункіший мартин з-поміж усіх, що їх бачила скеля! – мовила хвилька. – Промінчикам до снаги торкатися твоєї шийки!

Мартин відчув, що кінчики крилець почервоніли від задоволення.

Видатний бельгійський поет і казкар ***Моріс Карем*** *народився в мальовничому брабантському краї (містечко Вавр) і понад двадцять років учителював у початковій школі на околицях Брюсселя. Тут він створив у 1919 р. часопис «Наша молодь», а у 1931 р. – «Журнал поетів», біля якого гуртуватимуться знані письменники Едмон Вандеркаммен, Жео Норж та Жорж Лінзе. У 1927 р. за збірку віршів «Буржуазний готель» одержав премію ім. Еміля Верхарна. У 1934 р. книжка «Царство квітів» була вшанована Премією письменників для дітей у Парижі, а через три роки «Маленька Флора» отримала премію Едгара По. Тоді ж відбулися мандрівки до Мексики, Куби й США. Іще за рік у брюссельському Палаці Мистецтв пролунала «Кантата Матері й Дитини» Даріюса Мійо на слова Карема, а збірку «Мати» відзначили Державною поетичною премією. Були, однак, і темні сторінки: бомбардування Вавру й знищення батьківської хати, нещасливе одруження з Андре Ґаброн. Але дедалі більша популярність дозволила жити з літературної творчості. Тим паче, що відкривалися нові грані таланту: казкаря й*

– А ти – найчарівніша хвилька з-поміж усіх, що набігáли з моря! – поквапився відповісти він. – І промені радісно струменять у твоєму бурунному тілі…

Неважко уявити, чим закінчилася розмова, яка так романтично почалася. Вже за годину хвилька й мартин поклялись одне одному у вічній любові.

*

Наступні дні для закоханих були сповнені радощів. Хвилька попід скелею нетерпляче чекала на мартина; щойно вони зустрічались, одразу ж переповідали одне одному все, що бачили, й усе, про що міркували під час розлуки.

– Що діється на суші? – цікавилась хвилька.

– Ні, чекай! Краще скажи, що діється на морському дні? – нетерпеливився мартин.

Закохані раз у раз уривали розповідь захопленими скриками – вони кохалися до нестями, і часом мартинові здавалося, що він сам перетворився на піну, а хвилька відчувала себе крильцями свого коханого мартина.

Одного ранку, куняючи на піщаному розсипі, хвилька знайшла золоту каблучку. Вона схопила її й мерщій помчала до скелі, радіючи, що подарує прикрасу мартинові. А птах, із нетерпінням чекаючи, коли зможе потішити подружку, ніс їй у дзьобі перший весняний мак. Напрочуд ясною, прегарною квіткою милувалися інші хвильки, вилазячи на плечі своїм товаришкам.

Коли хвилька вдягала каблучку на лапку мартина, обоє страшенно тішилися.

– Хтозна, раптом нам вдасться побратися! – скрикнув мартин. – І ми завжди будемо разом!

Побратися! Вони не сміли навіть думати про таке… Хвильки завжди знаходили чоловіків серед інших хвильок, а мартини одружувалися з мартинами.

І їхнє щастя вперше затьмарилось.

– Морський володар, – нарешті мовила хвилька, – повинен дати на це свою згоду.

– А я мушу спитати дозволу у пташиного короля, – зітхнув мартин.

Проте вони так кохали одне одного, що вирішили, не гаючи часу, випробувати долю. Тож розійшлися, бажаючи одне одному успіхів.

романіста, для дітей і не тільки. «Казки для Капріни» (1948), «Скляна кулька» (1951), «Медюа» (1978) – це не лише захопливі дитячі оповідки, але також цікаві символічні трактування традиційних фантастичних сюжетів. Були численні поїздки до абатства Орваль, бесіди з ченцями, відкриття містичної літератури. Поволі твори Карема набули міжнародного розголосу. Так, збірка «Паперовий змій» у 1958 р. вийшла друком у Москві накладом у 500 000 примірників. Була перекладацька робота, зокрема «Антологія нідерландськомовної поезії Бельгії» (1967). Посилилася співдружність із композиторами. Навіть легендарний Франсіс Пуленк інструментував «Зірколова» й «Клітку для цвіркунів» (1960), а Карл Орф озвучив «Молитву школярів» (1969). У 1972 р. відбулося обрання «Принцом Поетів» у Парижі, у славетній кав'ярні «Прокоп», де колись коронували такого собі Поля-Марі Верлена. Нині Моріс Карем – один із найпопулярніших бельгійських письменників (і не лише для дітей), слава про якого давно вже вийшла за межі рідного краю і навіть Європейського Союзу…

*

Хвилька скрутилася колесом і покотила підводними схилами…

Як усім відомо, морський володар – це кит. А ось про те, що кит мешкає у палаці незримому – бо зведеному зі скла, та ще й зі скла кольору морської води, – не знає ніхто. Хвилька довгенько билася об прозорі мури палацу, поки не наштовхнулась нарешті на величну браму з рожевого перламутру, вкриту синіми водоростями. Вхід до палацу ніхто не охороняв, тож у нього могли вільно запливати табуни риб. Прокотившись крізь одинадцять гротів, минувши тринадцять коридорів та спустившись трьома сотнями сходів, хвилька потрапила до височезної і широчезної зали для аудієнцій – достоту церковний неф. Посередині на підвищенні, вирізьбленому з нефриту, височів трон із бурштину та золота. На троні сидів володар – він тримав прикрашений величезною морською зіркою скіпетр із червоного коралу завбільшки з дерево. Аби пошити його пурпурову мантію, оздоблену горностаєвим хутром, упродовж багатьох років треба було роздягати всіх шляхетних потопельників – королів, принців та панів. А корону із самоцвітів, орнаментовану морськими коніками та їжаками, підтримували тридцять три дельфіни. Сирени, розлігшись на сходинках трону, співали і грали на арфах.

Хвилька, збентежившись, прокладала собі шлях крізь скупчення трубкоротів, кашалотів, мурен, морських карасів, летючих риб – променистих та місяцеподібних, – які квапилися пробратись до трону.

Незважаючи на загрозливу подобу, кит – найкращий у світі цар. Із незмінною усмішкою приймає він прохачів, а вічі його сяють розумом.

Кит миттю помітив мак, що його хвилька з гордістю пришпилила до своїх кіс.

–Гей! – гукнув він. – Що привело вас до мого палацу?

І щиро розреготався, коли хвилька із запалом розповіла про своє кохання до мартина – кит охоче дав згоду на їхній шлюб.

*

Коли хвилька, ошаліла від радості, залишала палац, мартин лише долітав до дивовижного притулку пташиного короля.

У ті часи верховодив не орел, знаний своєю силою, не павич, якого поважали за красу, не лебідь, що радував око білим вбранням, і навіть не соловей, який усіх тішив співом. Де там! За короля птаство мало старого бридкого пінгвіна, що чванився шпагою при боці, позолоченим панцирем та генеральським шоломом. Його знали водночас як чаклуна, віщуна, лікаря, алхіміка, картяра, штукаря, оракула, отруйника і некроманта. Ніхто краще від нього не вмів замовляти вроки, викликáти вампірів, знаходити отруйні джерела та вбивати, не залишаючи жодних слідів. Тож пінгвін скористався благоговійним страхом навколишніх і запанував. Однак сам ще дужче боявся, що страх мине. Тому звелів звести айсберг-фортецю. Щодня айсберг перепливав на інше місце – і ніхто ніколи достоту не знав, де нині перебуває король. У кризі було прокладено довжелезні вузькі тунелі, що спліталися нескінченно і в яких нескладно було загубитися. Кожне перехрестя охороняв величезний зеленоокий восьминіг, чиї ядучі щупальця хапали сміливців – і потвора жерла їх просто живцем.

Мартинові знадобився весь його нерозважний юнацький запал, щоб зважитися на візит до такого монарха. А втім– закохані ж нічого не бояться, і часом здається, що фортуна на їхньому боці.

П'ятий білоперий птах, який зустрівся мартинові дорогою, саме злітав над айсбергом короля. Того дня підвісний міст охороняв альбатрос, якому мартин доводився троюрідним небожем.

Альбатрос провів мартина до короля, невдоволено пробурмотівши щось – адже боявся несподіваних сплесків гніву монарха.

Пінгвін прийняв мартина у своєму робочому кабінеті, заваленому пташиними кістяками, чаклунськими книжками, переплетеними у крокодилячу шкіру, ретортами та казанами, прикрашеними зеленими й червоними спіралями. Сім сов юрмилися навколо володаря, який варив зілля з панциру черепахи, перетертої на порох жаби, моржевої крові та беладони. Стінами змійлося дивовижне зеленаво-блакитне світло, від чого очиська отруйника демонічно зблискували.

Король навіть не дозволив мартинові доказати своє прохання:

– Побрався з хвилею! – гаркнув він, побачивши золоту каблучку. – І цей мартин посмів явитися мені на очі, аби я дозволив такий мезальянс!

Він схопив кропило, занурив його у зілля і бризнув на мартина. Краплини були крижані– і бідолашний птах одразу відчув холод смерті. А пінгвін тим часом глумився:

– Оскільки ви закохались у морське створіння, то на заході сонця перетворитеся на жменьку піни. Віддайте каблучку совам і йдіть звідсіля негайно, бо заслуговуєте на суворіше покарання!

*

Щойно змерзлий і пригнічений мартин залишив айсберг, йому не лишалося нічого іншого, як щонайскоріше, до заходу сонця, повернутися до скелі, де на нього чекала хвилька.

– Хоч би вона встигла піднятись із дна морського! – стогнав мартин. – Бо доведеться померти, не побачивши кохану, – і що вона тоді подумає?!

Думка, що хвилька може вирішити, ніби він зумисне залишив її, гнітила птаха більше, ніж наближення смерті. І він щодуху летів – так швидко, як тільки міг.

Здавалося, він ніколи не долетить. Біль обмежував його рухи; сонце вже було досить низько, коли він нарешті побачив хвильку, яка радісно гралася подарованим маком.

Мартин, ридаючи, сів біля подруги і розповів їй про халепу.

– Яке жахіття! – зойкнула хвилька. – Це все я винна! Не треба було дозволяти тобі летіти…

– Ні, що ти! Ніхто у цьому не винен, – втішав її птах. – Та й хіба ми не спізнали вже найбільшого щастя? Якби довелося летіти знову, я зробив би це без вагань!..

І вони обійнялися, забувши про все.

Коли сонце торкнулось обрію, мартин, мов немовля, ковзнув ув обійми хвильки. А вона завела довгу й печальну морську колискову – ту, що її сирени співають морякам перед смертю. А коли сонце зникло, в обіймах хвильки зосталася лише жменька білої піни, що здригалася від вітерцю.

*

Відтоді щодня з підніжжя скелі чути чарівний спів – він повен такого глибокого жалю, що здається: скаржиться саме море.

Це наша хвилька оплакує втрачене кохання і вічно гойдає, немов присипляючи, жменьку піни…